

EROL YEŞİLYURT: 15 HAZİRAN 1915 PARAMAZ VE YOLDAŞLARININ ASILMASI

Posted on 17/06/2014

1914 yılının Haziran ayında Sosyal Demokrat Hınçak Partisi (SDHP) üyesi 120 kişi, İttihat ve Terakki yöneticilerinden Talat Paşa'ya suikast yapılacağı ihbarı ve siyasi şubede çalışan bir muhbire suikast teşebbüsünde buldukları suçlamasıyla gözaltına alındı. Gerçekten de 17 Eylül 1913'te, Romanya'nın Köstence şehrinde

SDHP'nin VII. Kongresi'nde alınan kararlardan biri bu yöndedir. Ancak, alınan karar henüz tasarım aşamasındadır ve bu yönde somut olarak bir adım atılmamıştır. Mahkeme tutanaklarında Talat Paşa'ya suikast yapılacağına değinilirken sorgulamaların önemli bir kısmı, Tarlabasında gerçekleşen şaibeli suikast teşebbüsünü hafif yaralı olarak atlatan ve mahkeme de muhbir şahit olarak konuşan Arşavir Sahakyan ile ilgilidir. İlk aşamada gözaltına alınanların 71'i rüşvetle ve araya giren aracılar sebebiyle serbest bırakılırken, tutuklanan SDHP'liler içinde, merkez komitesi üyesi olan Paramaz (Madteos Sarkisyan) ve partinin diğer önde gelen isimleri de vardır.

Tutukluların Divan-ı-Harp'de 17 gün süren yargılanması 10 Mayıs 1915'de başlar ve 27 Mayıs 1915'de sonuçlanır. Paramaz'ın da dâhil olduğu 22 SDHP üyesi, "Bağımsız bir Ermenistan Devleti kurmak için suikastlar düzenlemek ve yabancı ülkeleri Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtarak Devlet topraklarından bir kısmının Devlet yönetiminden çıkarılmasına

kalkıştıkları ve bu maksatla çeşitli ülkelerde gizli ve açık kongreler düzenledikleri ve basın yayın yoluyla kışkırtıcılık yaptıkları'' gerekçesiyle'' idam cezasına mahkum edildiler.

Haklarında idam cezası verilen 22 sanıktan Stepan Sabah-Gülyan ve Hagop Tivrapyan (Varazdat)'ın cezaları kaçak oldukları için yerine getirilmedi.

Paramaz'ın Savunması

17 gün süren mahkeme sırasında Paramaz ve Mahkeme Başkanı Hurşit arasında geçen diyaloglar, gerek Paramaz'ın yaptığı savunmanın günümüze kadar geçerliliğini koruyan boyutları gerekse de yapılan adaletsizliğin boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. Duruşmanın son gününde Yargıç Hurşit'in yaptığı konuşma ve Paramaz'ın bu konuşmaya verdiği cevap düşündürücü ve öğreticidir:

Mahkeme başkanı Hurşit: "Tarihin özellikleri bizim gerçekliğimizde öylesine bir şekilde biçimlenmiştir ki, birisi için "yurtseverlik" olarak nitelenen, diğeri için yıkıcı bir ihanettir. Ve böylece birlikte yaşayan uluslar arasındaki karşılıklı ilişkiler uluslararası yasa ve sosyal kavramların inkarı manasına gelir. Bugün bu duruşmaların son günündeyiz ve kalplerimizde büyük bir acı ile yeteri kadar dolu hafızamıza burada sizinle harcadığımız bu günleri kayıt ediyoruz. Bu mahkemelerde sıra dışı ve tanımlanamaz bir şey vardı. Tanımlanamaz çünkü ne siz ne de biz, birbirinin dünyasını kavrayacak kadar bilgeliğe sahip değiliz.

Efendiler, sizin sahip olduğunuz yurtseverliği kesin bir kararlılıkla reddederken duyduğum üzüntüyü tahmin edemezsiniz. Sizler gibi yaşam dolu sıcakkanlı varlıkların mantıklarını duygularına kurban etmesinden daha kalp kırıcı ne olabilir; yanlış inançlarınız sizleri bir çıkmaza götüren bir yola soktu... Eğer bir bayrak altında ortak refah ideali savunulsaydı sizin gibi maharetli bireyler ne kadar büyük işleri başarırlardı... Bizlerin sahip olamadığı karşılıklı anlayıştan ne kadar da faydalanabilirdik; diğer sonuç ise üzücü ve karanlıktır.” der...

Hurşit'in bu sözleri üzerine gözle görülür bir şekilde etkilenmiş olan Paramaz kürsüye çıkar ve şöyle der:

“Biraz önce Hurşit Bey burada bazı ifadelerde bulundu. Evimden ve ailemden ayrı geçen uzun yıllar sonunda geri dönüp, kızımın beni tanımadığını anladığım zaman dahi etkilememiş ve yaşamında hiç bir zaman ağlamamış olan ben, Hurşit Bey'in yaptığı konuşmanın samimiyetinin beni derinden etkilediğini söylemekten utanmıyorum... Ve ben Paramaz, ağladım... Çünkü Hurşit Bey, “Ne kadar güzel işler başarılabilirdi” dediği zaman yaraya parmağını bastı. O kelimelerde ışıldayan gerçekliği bulduğum için ağladım.

Biz de aynı soruyu soracak ve ekleyeceğiz:

Bu ülkenin refahı için yapmadığımız ne kaldı? Ermenilerin ve Türklerin kardeşliğini sağlamak için öylesine fedakârlıkları kabul ettik. Ne kadar enerji tükettik ve ne kadar çok kanımızı akıttık. Bu kadar acıya katlanmamızın nedeni güven yoluyla birbirimizi yükseltmek idi.

Ve fakat tüm bunlara karşılık bize reva görülen nedir?

Yalnızca bizim olağanüstü çabalarımızı yok saymakla kalmadınız, aynı zamanda bilinçli olarak bizi imha etmeye çalıştınız. Suç ve baskıyı desteklediniz ve her türlü protesto biçimini susturmayı denediniz...

Bir gün kendi onurumuzu korumak için kendimizi savunmaya karar verdiğimizde bizi katletmeye başladınız... Kesip budanan Mithatçı anayasanın bize tanıdığı hakları kullanmayı denediğimizde bizi yasaların sağladığı koruma dışında bıraktınız.

Beyler, insanları onların yaptıkları işle, gelenekleriyle, fikirlerinin bütünlüğü içinde yargılayın.

Ben bu ülkeden ayrılmak isteyen biri değilim. Tam tersine, bana ilham veren fikirlerle yüzleşmeyi reddederek kendisini benden ayıran bu ülkedir.”

(Aktaran, A Question of Genocide: Armenians and Turks at the End of the Ottoman Empire
By:

Ronald Grigor SUNY; Fatma Müge Göçek et al. OUPö 2011, sayfa 106-107)

İdamların İnfazı

15 Haziran 1915 sabahı, henüz şafak sökmeden önce 3.30’da zindanlarından çıkarılan 20’lerin idamlarını dinsel görevi gereği bizzat izleyen ve o günün tek Ermeni şahidi olan papaz Kalust Bogosyan idam kararlarının Beyazıt meydanında infazını kaleme almıştır:

”Bir iki saat orada bekledikten sonra beni Divan-ı Harb’e götürdüler. Ayaklarım bana itaat etmiyor, sanki geri geri gidiyordu. Düşüncesiz, isteksiz ve azimsiz, sarhoş gibi yürümekteydim sanki...

Tüm düşüncelerim beynimden çıkarılmıştı dersiniz, oracıkta düşüp ölmeyişim bile büyük bir şeydi.

Divan-ı Harb'in önüne ulaştığımda fark ettiğim üç ayaklı darağaçlarını görünce, az sonra orada idam edilecek şehitlerimizi düşünerek kendime geldim.

Kanım başıma fırladı, tüm vücudumu soğuk, buz gibi ter kapladı ve neredeyse düşüp bayılacaktım ki, yanımdakiler beni tuttular.

Divan-ı Harp denilen kurumdan içeri girerek, orada bir odaya doğru yönlendirildim. Kapının önünde, darağacına asılacak olan ipleri hazırlamakla meşgul iki Çingene oturuyordu.

Odanın önünden geçip giden subaylar bu çingenelerle şakalaşıyorlardı. Orada, bir saatten fazla bekletildim.

Resmi dairede sabahın üç buçuğu gibi bir hareketlilik başladı. Kılıçlarını bileyip, şakıldatan subaylar çoğalmaya, kapılar daha sıkça açılıp kapanmaya başladı.

Avludaki ahşap yapının çatı altına yuva kurmuş güvercinler de uyanmış ve üzgün ğuu-ğuu-ğuu çağrılarıyla canlarını Ermenistan'a feda eden 20 yiğitlerin ölümüne yakınıyor, ağlıyorlardı sanırdınız.

Bu masum kuşların hüznünlü çağrıları beni daha fazla üzdü, ağlamaklı ve harap bir şekilde olacakları bekliyordum.”

Mahkûmlarla beraber

Papaz Kalust Bogosyan 20'lerin idamına tanık olduğu saatleri anlattığı anılarında şöyle

devam ediyordu:

“İçlerinde Doktor Benne ve İşçi'nin de bulunduğu 10 kişiyi içeri getirdiler. Onlar ayakta bekletilirken Divan-ı Harb Başkanı, üyeleri, merkez komutanıyla yardımcısı, merkez memurları, komiserler, gizli polisler eşliğinde polis müdürü Bedri denilen canavar içeri girdi.

Onlardan sonra elinde kalınca bir kâğıt dosyayla genç bir subay da içeri girdi ve mahkûmlara dönerek:

“Divan-ı Harbın sizleri idama mahkûm etme kararı Sultan tarafından onaylanmıştır. Az sonra ölüm kararı uygulanacaktır. Bu papaz sizin dinî son görevinizi yerine getirecektir” dedi.

Gençlerden şimdi adını anımsayamadığım biri yere tükürerek, bana sarıldı ve hüzünden titredi. Memurlar onu benden ayırarak uzaklaştırmaya yeltendilerse de arkadaşları buna izin vermediler ve genç yiğide sarmaş dolaş sarılarak yanlarına götürdüler.

Dinî gerekleri yerine getirmem için emrettiler. “Meğa amenasurp” (En kutsal günahkâr) duasını söylemeye başladığımda, her kıtadan sonra hepsi hep bir ağızdan “Meğa Asdudzo” (Tanrı'nın günahkârlarıyız) diye tekrar ediyorlardı.

Su istedim. Bir şişe su ve bardak getirdiler. Hepsinin aynı suyu içmeleri için haçım ve duamla kutsadım.

Dinî tören bitince, bir subay beni alarak yandaki odaya götürdü.

Ben idama mahkûm olanların sadece o kadar olduğunu sanıyordum, fakat orada 10 kişi daha gördüm.

İçlerinde ilk gözüme çarpan, eski ve yakın tanıdıklarımın Aram Açıkbaşyan'dı. Gözlerime inanmadım, şaşırıp kalmıştım. Burada da dinî gerekleri yerine getirmemi emrettiler.

Açıkbaşyan diğer arkadaşların nerede olduğunu sordu, hemen ardından vücutlarının birbirlerinden ayrı, tek tek değil, hepsinin beraber aynı yerde gömülmesini tembihledi. Kendimi fiziken ve ruhen o derece güçsüz ve zayıf hissediyordum ki, dediklerini ancak duyuyor gibiydim.

Dinî merasimlerin tamamlanmasından sonra vasiyetlerini yazmaları için her birine kâğıt ve kalem verdiler. Sonra giymeleri için idamlık beyaz gömlekleri getirip dağıttılar.

Tam o sırada mahkûmlardan biri o subaya dönüp, "Beni idama mahkûm ettiğin gibi, idamlık gömleğimi de kendin giydir, ellerimi de sen bağla haydi!" diye bağırdı.

Dona kalan subay afallayarak geri geri gitti. Genç Hınçak ona "Ne oldu, neden korktun" diye sorunca subay ona titreyerek yanaştı ve idamlık gömleğini giydirdikten sonra, ellerini arkadan bağladı.

O zamana kadar sessiz duran Şebinkarahisarlı Karnig birden bağırdı:

-Ey katiller, eğer istediğiniz otuz altın rüşveti vermiş olsaydık, şimdi bizi serbest bırakırdınız, değil mi?

Sonra cebinden ufak defterini, tarağını, birkaç kâğıt ve zincirli altın saatini çıkararak bana teslim etti. Yeremia Manukyan da altın kaplama çok güzel kalemini bana vererek, hatıra olarak eşine verilmesini tembih etti.

Gömleklerini giydirip, ellerini bağladıktan sonra dışarı çıkarılmaları için emrettiler. Tam bu sırada bir subay, idamlıkların bana teslim ettiklerini elimden alarak "Onları, kendilerinin

vereceğini” söyledi.

Darağaçlarının önünde

Papaz Kalust Bogosyan’ın anılarından:

“20 yoldaşları götürüp darağaçlarının önüne durdurdular. Bazıları hızlı yürürken, birkaçı yavaş adımlarla ilerliyordu. Her biri, ölüme aldırış bile etmeyen, onu hiçe sayan, yiğitçe, gururlu bir duruşa sahiplerdi.

Onların bu düşünsel ve ruhsal dayanıklılığına şahit olmak bana da güç veriyor ve gördüklerime dayanmamı sağlıyordu.

Kurtuluş Ordusunun inançlı askerleri olduklarından, ağızlarından tek bir şikayet veya sızlanma duyulmuyordu. Onların anısı, şehitlerin çizdiği yoldan yürüyecek olan yeni nesillerimiz için ölümsüz olmalıdır.

O sırada Merkez Komutanı, elinde tuttuğu katlı koca bir kâğıdı öperek yanında duran Başsavcı’ya verdi ve o da Sultan’ın onayını taşıyan ölüm emrini yüksek sesle okudu. Yazılı emre istinaden hangi suçla isnat ve mahkûm edildikleri okunulduğu anda, hepsi tek bir ağızdan ve olabildiğince yüksek sesle:

“Yaşasın Ermenistan, Yaşasın Ermenistan” diye haykırdılar.

Ölüm emrinin okunmasından sonra Paramaz arkadaşlarına dönerek, “Yoldaşlar, yiğitçe, başımız dik gideceğiz ölüme” diye onlarla son sözlerini paylaşmaya teşebbüs ederken, ona engel olmaya çalışanlara aldırmaksızın “bize yakışan şekilde...” diye devam ettiği anda Doktor Benne cellatların yüzüne:

“Biz, 20’leri asıyorsunuz, ama arkamızdan yirmi binler gelecek!” diye haykırıyordu.

Susturdular. Yiğitlerin sözleri ateşte kızartılmış demir misali onların kafasına, beynine çivileniyor gibiydi!

İlk, Paramaz’ı darağacına çıkardılar. İdam sehpasında “Siz, sadece bizim vücudumuzu yok edebilirsiniz, fakat inandığımız fikirleri asla... Yarın Ermenilik, ülkenin Doğu’sunda özgür ve sosyalist Ermenistan’ı selamlayacaktır!” diye var gücüyle haykırdı.

Paramaz, ilmiğin boğazını sıktığı halde son bir gayret ve nefesle, boğuk ve ancak duyulabilen bir sesle:

“Yaşasın Sosyalizm, Yaşasın Ermenistan !” sözlerini haykırarak can verdi.

Beni onlardan ayırarak, daha önce dinî gerekleri yerine getirmiş olduğum odaya götürdüler. Orada, bayılıp düşmemek için insanüstü çabalarda bulunup, iki ayağımın üzerinde ancak durabilmeye çalışarak, bu üzüntülü resmi pencereden izleme bedbahtlığım oldu.

Ardı ardına darağacına çıkarılanların buna benzer haykırıışları hemen boğuluyor ve sarsılan vücutları dakikalar sonra nefessiz asılı kalıyordu.

Birden bir şarkı sesi duyuldu. Yervant’dı. İşçi...

Ölüme hiç aldırış etmeden onu şarkıyla karşılıyordu.

“Ölüm her yerde aynıdır ama, ne mutlu halkının kurtuluşu için şehit düşene...”

Şarkının son kıtalarının sözleri boğazındaki ilmiğin nefesini kesmesiyle duyulan boğultuya karıştı.

Papaz Kalust Bogosyan, 20 devrimci Ermeni'nin idamından sonra, orada görevli olan subayların üzerinde ölüm kararı yazılı olan tahtaları kurbanların boyunlarına asıp, fotoğrafçıyı çağırıp, bolca fotoğraf çektiğini yazmaktadır.

20 naaş bir doktor tarafından teker teker muayene edilip ölmüş olduklarına dair tasdik raporu alındıktan sonra, idam sehpalarından indirilen cansız insan vücutlarının atlı yük arabalarına üst üste yüklenerek Edirnekapı Ermeni mezarlığında Aram Açıkbaşıyan'ın vasiyeti gereği ayrı ayrı değil topluca gömüldüler.